

УДК 231.01

DOI <https://doi.org/10.30970/2078-6999-2019-23-9>

ПОЧАТОК ЗАБУТТЯ ТРІЙЦІ: ТРИНІТАРНЕ БОГОСЛОВ'Я АВГУСТИНА

Федір Стрижачук

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна
e-mail: tedandgalina@gmail.com

У статті розглядається роль Аврелія Августина в генезисі феномену «забуття Трійці» у західному християнському богослов'ї. Незважаючи на значний вклад Августина в розвиток доктрини про Трійцю, окремі риси його богослов'я з розвитком богословської традиції стали латентними чинниками, які викликали модалістичні тенденції в західному тринітарному богослов'ї. А в кінцевому підсумку внесли свій вклад у феномен «забуття Трійці» наприкінці 19-го – на початку 20-го століття. Доктрина про Трійцю характеризується такими рисами. По-перше, Августин починав розгляд вчення про триєдиного Бога з концепції єдності божественної природи – це було його вихідним пунктом. Лише на другому етапі своєї аргументації він переходив до концепції про божественні Особи – це те, що слід було доводити. По-друге, він дотримувався концепції, за якою всі божественні дії поза Трійцею щодо створеного світу приписувалися всій Трійці як цілому, а не окремим божественним Особам. Божественна дія в кінцевому підсумку приписувалася не окремій Особі Трійці, а єдиній спільній природі Бога. По-третє, Августин активно використовував психологічні аналогії для ілюстрації образу Трійці. Психологічним аналогіям присвячена вся друга половина його праці «Про Трійцю». Образ однієї душі людини із трьома здібностями став панівним у другій частині його монументальної праці. Образ однієї душі теж більшою мірою підкреслює єдність Трійці, ніж її триадичний аспект. Названі риси тринітарного богослов'я Августина створили тенденцію в західному богослов'ї, яке тяжіло до акцентування єдності Трійці та характеризувалося недостатньою увагою до множинного аспекту триєдиного Бога. Акцент на єдності триєдиного Бога зрештою привів до радикально монотеїстичного розуміння Бога і «забуття Трійці».

Ключові слова: тринітарне богослов'я, доктрина про Трійцю, Аврелій Августин, монотеїзм, психологічні аналогії.

Вступ. Феномен «забуття Трійці» як еклезіологічне явище характеризує християнську церкву 20-го століття. Його помітили і привернули до нього увагу богословів і церкви окремі богослови вже у першій половині 20-го століття [20, с. 176–181]. Проте коли дослідники зацікавилися причинами «забуття Трійці», то побачили, що генезис цього явища сягає далеко за межі безпосереднього церковного і богословського контексту. Уся історія розвитку західного богослов'я потрапила під підозру.

Мета статті. У цій статті буде аналізуватися не вся історія західного тринітарного богослов'я, а ключова богословська віха й ті особливості, що сприяли занепаду доктрини про Трійцю. Коли феномен «забуття Трійці» був помічений, то спочатку це привернуло увагу богословів із недалекого минулого, зокрема Фрідріха Шлейєрмахера, і школи ліберального богослов'я [19, с. 100–106]. Проте прискіпливіші погляди дослідників помітили, що все західне християнське богослов'я має характеристики, які зробили певний внесок у феномен «забуття Трійці». У поле зору потрапив Августин Гіппонський (354–430 рр.) – один із ключових богословів усієї християнської церкви, однак у західному християнстві він мав особливий авторитет протягом століть.

Богословський спадок і тринітарне богослов'я Августина

Богословський спадок Августина є монументальним. У своїх творах він розглядає багато богословських і філософських питань. Тринітарне богослов'я також є його пріоритетним питанням. Він є автором одного з перших повноцінних трактатів із тринітарної доктрини "*De Trinitate*" («Про Трійцю») [1], який складається з п'ятнадцяти книг, написаних протягом понад 20-ти років (прибл. 399/400–422/425 рр.). Ця робота мала значний і довготривалий вплив на західне богослов'я. Однак в інших своїх працях він також торкається теми доктрини про Трійцю.

У наше завдання не входить представляти його доктрину про Трійцю. Тут буде розглянуто основні риси його тринітарного богослов'я, які, на думку сучасних дослідників, сприяли процесу поступового відходу доктрини про Трійцю на маргінальні позиції в західному богослов'ї. Варто зауважити, що в останні десятиліття тема «причетності» Августина до занепаду тринітарного богослов'я широко обговорюється, на дискусійній платформі є різні позиції [5, с. 32]. Ці позиції будуть ураховані під час представлення рис тринітарного богослов'я Августина. Отже, такими рисами є: (1) наголос на монотейзмі та єдності триєдиного Бога; (2) наголос на тому, що всі божественні дії поза Трійцею слід відносити до всієї Трійці, а не до окремих божественних Осіб; (3) психологічні аналогії для ілюстрації єдності і відмінності у Трійці.

Принцип монотейзму

Наголос на монотейзмі та єдності триєдиного Бога є характерною рисою богослов'я Августина. Цю характеристику тринітарного богослов'я зазвичай протиставляють тринітарному богослов'ю Каппадокійських отців, які робили наголос на триадичності і божественних Особах. Автор авторитетного введення в богослов'я Августина Юджин Портале заявляє, що однією з очевидних характеристик тринітарного богослов'я Августина є те, що «він ставить концепцію божественної природи перед концепцією божественних Осіб» [11, с. 130]. Для Августина «Бог» передусім означає єдину божественну сутність, яку він описує в особистісних термінах, але не в термінах конкретної божественної Особи. Перекладач праці Августина «Про Трійцю» Стефан Маккенна пише: «Сам план, якому слідує Августин, відрізняється від греків. Вони починають із того, що стверджують віру в Отця, Сина і Святого Духа згідно з Писаннями <...>. Тоді як Августин схильний починати з єдності божественної природи, тому що ця істина може бути продемонстрована розумом» [9, с. 3]. Вплив неоплатонізму на богословське мислення Августина, особливо в ранній період, є добре обґрунтованим поглядом. Розуміючи незадовільність пояснення проблеми зла в дуалізмі маніхеїв, Августин звертається до праць Плотіна і знаходить монізм неоплатонізму переконливим [17, с. 261–268]. Перш ніж повернутися у християнство Августин «навернувся» у неоплатонізм, у якому ідея «Єдиного» є ключовою. Значну частину неоплатонічних ідей Августин засвоїв, прочитавши окремі частини «Енніад» Плотіна, праці Порфирія, а також через праці християнських авторів Марія Вікторина, Амвросія Міланського й Іларія Пиктавійського.

Отже, виглядає переконливим погляд, що, на відміну від Каппадокійських отців, які починали розглядати вчення про Трійцю з Бога Отця як причини інших двох божественних Осіб, Августин починає із простої божественної природи або сутності триєдиного Бога. Уже спочатку трактату «Про Трійцю», у першій книзі (1.4), після настанов щодо готовності роздумувати про Бога, яка полягає в чистоті душі, Августин пише: «Тому давайте з допомогою Господа Бога спробуємо привести обґрунтування тому, що один, єдиний та істинний Бог є Трійця, а також що правильно називати, вірити і думати, що Отець, Син і Дух Святий є однієї субстанції або сутності» [18, с. 14]. З тексту очевидно, що Августин виходить із положення, що Бог є один і єдиний, а мета його обґрунтування, що цей один

єдиний Бог є Трійця. Едмунд Фортман говорить: «Ніколи до цього божественна єдність не була представлена в такій виразній рельєфності, для Августина *hotheos* – це конкретна божественна Сутність, базова божественність, яка розкривається у трьох Особах, Отці, Сині і Духові Святому» [4, с. 141]. Це вихідне положення буде дуже впливовим у всьому подальшому західному тринітарному богослов'ї.

Єдність Божої дії поза Трійцею

Другою рисою, характерною для тринітарного богослов'я Августина, яка сприяла маргіналізації доктрини про Трійцю в подальшому історичному розвитку, був наголос на тому, що всі божественні дії поза Трійцею слід відносити до всієї Трійці, а не до окремих божественних Осіб. Августин уважав, що коли три Особи мають одну ідентичну божественну сутність, то вони повинні мати одну волю і одну дію. Воля Отця і Сина є одна, і їхня дія нероздільна. Він пише: «Коли один із трьох називається автором якогось діла, то слід розуміти, що вся Трійця здійснює це діло» [13, с. 29]. Тобто Августин вважає, що будь яка божественна дія не є дією однієї Особи Трійці, хоча така дія може бути «присвоєна» одній Особі Трійці, наприклад, втілення «присвоюється» Синові, а сходження Духа у вигляді голуба під час хрещення Ісуса «присвоюється» Святому Духу. Коли ставиться питання про теофанії Старого Заповіту, то ранні Отці Церкви вважали старозавітні теофанії явленнями Сина до втілення [4, с. 142]. Августин вагається щодо однозначної відповіді на це питання, він схильний uważати, що в кожній старозавітній теофанії беруть участь усі три Особи Трійці, а посередництво здійснюється через ангелів. Про теофанії Августин пише: «І в цих ангелах Отець, Син і Дух Святий є безперечно присутніми. Деколи Отець, деколи Син або Дух Святий, а деколи Бог без розрізнення Осіб, зробив себе відомим через посередництво ангелів» [18, с. 99]. Підкреслюючи спільну активність божественних Осіб Трійці, Августин показує їхню онтологічну рівність і намагається уникнути будь-якої субординації у Трійці [10, с. 154]. Проте наголос на спільній активності всієї Трійці в будь-якому ділі окремої божественної Особи деякою мірою нівелює особливості окремих божественних Осіб. Варто зауважити, що не тільки Августин так розумів діяльність Осіб Трійці. Каппадокійські отці, зокрема Василій Великий, теж сповідували віру у спільну дію Трійці, використовували цю концепцію як аргумент на користь єдності природи Отця, Сина і Святого Духа [4, с. 143]. Проте вихідним пунктом східних Отців Церкви була Трійця божественних Осіб, а потім вони шукали підстави стверджувати єдність Трійці, тоді як Августин виходив із самого початку з єдності Трійці, і концепція спільної дії божественних Осіб лише посилювала акцент на єдності Бога.

Психологічні аналогії Трійці

Третьою особливістю тринітарного богослов'я Августина, що сприяла виведенню доктрини про Трійцю на окраїни богословського дискурсу, було використання психологічних аналогій для ілюстрації образу Трійці. Пошук аналогій для розуміння Трійці був не новим. Уже ранні Отці Церкви шукали образи Трійці у створеному світі, наприклад, такі образи: сонце, промінь і тепло; корінь, стовбур і плоди; витік, русло та гирло [4, с. 148]. Августин також уважав, що відбитки Трійці варто шукати у створеному Богом світі. Людина створена Богом за Його образом і подобою, тому «відбитки» Трійці в людині мають бути найбільш очевидними [14, с. 190–194]. Особливістю Августина було також усе перевіряти внутрішнім досвідом. Якщо Бог є триєдиним, то ця істина має якимось чином відображатися у християнській свідомості [12, с. 189–191]. Августин занурюється в пошуки «відбитків» Трійці у християнській душі.

У другій частині трактату «*Про Трійцю*», у книгах 8–15-й Августин використовує цілу низку аналогій, які покликані дати глибше розуміння триєдиного Бога. Августин відштовхується від ідеї про те, що людська душа є образом Божим, і тому триєдиний Бог

і людська душа мають у певний спосіб корелюватися. Він говорить: «Ось чому кожна окрема людина, яка називається образом Божим не по тому всьому, що відноситься до її природи, але тільки по своєму розуму, є одна особа і образ Трійці в розумі» [18, с. 326]. Джон Едвард Сулван зазначає, що, використовуючи образ людської душі, Августину вдається відобразити два аспекти триєдиного Бога: унітарний і триадичний [16, с. 38]. Далі Джон Едвард Сулван показує, що в ранніх роботах Августина домінує унітарний аспект образу Божого, а в пізніх зрілих працях тринітарний аспект більш розвинений.

У 8-й книзі трактату «*Про Трійцю*» Августин використовує образ, який можна вважати соціальною аналогією. Це образ трьох складових частин любові. Августин говорить, що любов має включати такі три елементи: люблячий, улюблений і власне любов. Він пише: «Бо любов (*amor*) будь-кого є любов люблячого, і любов'ю щось люблять. Таким чином, у нас є троє: люблячий, те, що люблять, і любов. Так, що є любов, як не життя, що поєднує і бажає поєднати якихось двох, а саме люблячого і те, що люблять» [18, с. 202–203]. Августин потім корелює люблячого з Отцем, улюбленого із Сином, а любов із Духом Святим. В інших текстах він ще називає Духа Святого «дарунком». Із цієї ілюстрації очевидно, що люблячий і улюблений є особистостями, але не очевидно, що сама любов, що поєднує обох, є особистістю. Отже, цей образ має свої обмеження і критикувався, особливо богословами східної традиції. Проте цей образ не є психологічною аналогією на образ Трійці, і його важко витлумачити в термінах модалізму.

У 9-й книзі трактату «*Про Трійцю*» Августин вводить концепцію образу Божого в людському розумі. Роздумуючи над властивостями людського розуму, Августин знаходить у ньому образ Трійці і пропонує такий образ тріади: розум, знання і любов. За Августином, розум знає себе і свою любов, якою любить себе своє знання. Він пише: «Отже, є певний образ Трійці: [Перший] – сам розум, [другий] – його знання, яке є його дітищем, і слово його відносно самого себе, і третє – любов. І ці три суть одна єдина сутність» [18, с. 220]. Крім цього, Августин аргументує, що розум, знання і любов рівні одне з одним і складають одну сутність: «І дітище не є менше [ніж розум], бо розум знає себе настільки, наскільки велике [знання], і любов не є меншою [ніж розум], бо вона любить себе настільки, наскільки знає і наскільки сама велика» [18, с. 220]. Ця ілюстрація, звичайно, підкреслює єдність Трійці, тому що говорить про одну особистість людини і про три психологічні функції, які не є конкретними сутностями чи особами.

У 10-й книзі Августин використовує улюблений образ – тріаду пам'яті, розуміння і волі. Він вважає, що тріада пам'яті, розуміння і волі є ще більш очевидною в людському розумі. Цей образ теж служить аргументом на користь єдності людської сутності. Він пише: «Оскільки ці троє – пам'ять, розуміння і воля – не є три життя, але одне життя, не є три розуми, але один розум, то із цього зрозуміло, що вони суть не три сутності, але одна сутність» [18, с. 237]. Цей же образ пам'яті, розуміння і волі повертається в 14-й книзі. В інших книгах другої частини Августин використовує ще інші образи Трійці: пам'ять, уява і воля (11-та книга); знання, мудрість і воля (12-та книга); сутність, знання і воля (13-та книга).

У 15-й книзі Августин робить огляд наведених ним образів із розумінням того, що людська природа і божественна природа радикально відрізняються. Людська природа є створеною, а божественна природа є такою, що творить. Тут він використовує образ апостола Павла: «Отож, тепер бачимо ми ніби у дзеркалі, у загадці» (1 Кор. 13:12), і виявляє певну апофатичну чутливість у підході до пізнання Бога. Проте Августин вважає, що Бог може бути деякою мірою пізнаний через своє твориво, і тому з наведених ним аналогій є певна користь [18, с. 343].

Усі наведені Августином аналогії, крім аналогії люблячого, улюбленого і любові, є психологічними аналогіями, тому що беруть за основу образ однієї людської психіки,

а потім шляхом умоглядного аналізу людської психіки знаходяться три властивості або функції психіки. У деяких випадках спекулятивних пошуків Августин знаходить лише два елементи, на цьому зупиняється і переходить до пошуків інших аналогій. Психологічні аналогії Августина викликали підозру в багатьох дослідників, і вони вважали його схильним до модалізму. Відомий дослідник історії розвитку християнського богослов'я Адольф Гарнак писав: «Августину вдається уникнути модалізму лише твердженнями, що він не хоче бути модалістом» [6, с. 131]. Сучасний дослідник Роберт Летам, коментуючи психологічні ілюстрації Августина, твердить: «Усе це є абстрактні якості, а не конкретні особи, і вони є якостями одного єдиного розуму <...>. Як тріада пам'яті, розуміння і волі відрізняється від модалізму?» [8, с. 196]. Вільям Хілл судить про тринітарне богослов'я Августина дещо стриманіше, називає його кріптомодалізмом [7, с. 53–62].

Колін Гантон звинувачує Августина в тому, що замість того, щоб звертати свій погляд до історії спасіння, він звертається до триєдиної структури розуму для пояснення доктрини про Трійцю [5, с. 43]. Він називає це індивідуалізмом та інтелектуалізмом. К. Гантон не звинувачує Августина в експліцитному модалізмі, але вважає, що він близький до нього.

В останні десятиліття стає також гучнішим голос дослідників, які не погоджуються зі звинуваченнями на адресу Августина в тому, що його богослов'я близьке до модалізму і не є тринітарним повною мірою порівняно зі східними Отцями Церкви. Василій Студер у монографії «Трійця і Втілення» показує, що тринітарне богослов'я Августина є христоцентричним, укорінене в історії боговтілення [15, с. 167–185]. Л. Айрес намагається довести, що в Августина не єдність Трійці є вихідним пунктом його богослов'я, а ідея божественної простоти є основною концепцією для обґрунтування єдності триєдиного Бога [2, с. 364–383]. Вищезгадані дослідження коректують дещо різкі судження сучасних опонентів Августина. Проте варто зауважити, що потрібно розрізняти тринітарне богослов'я Августина з його початковими інтенціями і подальшу рецепцію його спадщини. Ранні роботи Августина обґрунтовуються текстами Писання і посиленнями на близьку до нього богословську традицію латинської версії нікейського віросповідання. Про це говорять вищезгадані новітні дослідження. Проте на подальший розвиток богослов'я на Заході значно вплинули психологічні аналогії із другої частини трактату «Про Трійцю». Борис Бобринський пише: «Те, що в Августина мало лише ілюстративний характер, стає систематичним критерієм для пізнішої богословської думки» [3, с. 284]. Проте варто зауважити, що вже сам Августин усвідомлює проблему свого тринітарного богослов'я. Він визнає, що йому важко зрозуміти Трійцю Осіб: «Але коли питається: «Що [ці] три?», мова людська страждає від нездатності [це висловити]. Про три Особи же йдеться не для того, щоб сказати що-небудь взагалі, але потім, щоб не мовчати взагалі» [18, с. 142–143]. А коли Августин говорить про єдність Трійці, він не знаходить це проблематичним, а вважає простим. Більша увага Августина до єдності Трійці із часом в західному богослов'ї привела також до сепарації історії спасіння від тринітарного дискурсу.

Подальша історія доктрини про Трійцю в західному богослов'ї не була простою. Августин починав із психологічних аналогій Трійці, відносив їх до прототипу обережно, із застереженнями, з деякою долею апофатичної чутливості. Тома Аквінський (1225–1274 рр.) уже безпосередньо говорить про онтологію Трійці, використовуючи психологічні категорії Августина у своєму раціональному аналізі внутрішньої структури і життя триєдиного Бога. Проте його тринітарні поняття та категорії є витонченими і відточеними. Це зробило мову про Бога чіткою й однозначною. Але спекулятивний раціональний аналіз доктрини про Трійцю з використанням складного богословського та філософського інструментарію, віднесення його в кінець трактату про Бога зробили доктрину про

Трійцю важкодоступним вченням для пересічних віруючих, спричинили її маргіналізацію у свідомості віруючих. Пояснення доктрини про Трійцю також стало важким завданням для священнослужителів і богословів.

Використання Августином соціальної аналогії у 8-й книзі трактату «Про Трійцю» поряд із психологічними аналогіями є цікавим фактом, який ще потребує додаткового дослідження. Результати цього дослідження можуть поглибити наше знання про глибину рецепції Августином тринітарного богослов'я Каппадокійських отців, його близькість до їхнього тринітаризму.

Висновки

Августин Гіппонський написав відому працю з доктрини про Трійцю і вважається одним із видатних розробників тринітарного богослов'я. Проте його підхід до викладу та дослідження доктрини про Трійцю характеризувався наголосом на єдності у Трійці, а не на трьох божественних Особах. Ця тенденція включала три основні риси його доктрини про Трійцю. По-перше, Августин починав виклад вчення про Бога з концепції єдності божественної природи і лише потім переходив до концепції про божественні Особи. По-друге, він притримувався концепції, за якою всі божественні дії поза Трійцею приписувалися всій Трійці, а не окремим божественним Особам. Божественна дія в кінцевому підсумку приписувалася не окремій Особі Трійці, а єдиній спільній природі Бога. По-третє, Августин активно використовував психологічні аналогії для ілюстрації образу Трійці. Образ однієї душі людини із трьома здібностями став панівним у другій частині монументальної праці «Про Трійцю». Образ однієї душі теж більшою мірою підкреслює єдність Трійці, ніж її триадичний аспект. Названі риси тринітарного богослов'я Августина створили тенденцію в західному богослов'ї, яке тяжіло до акцентування єдності Трійці, недостатньої уваги до множинного аспекту трієдиного Бога.

Список використаної літератури

1. Августин Аврелий. О Троице. Пер. А. Тащиана. 2017.
2. Ayres Lewis. Nicaea and Its Legacy: An Approach to Fourth-Century Trinitarian Theology. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2004.
3. Bobrinskoy Boris. The Mystery of the Trinity: Trinitarian Experience and Vision in the Biblical and Patristic Tradition. Crestwood ; New York : St. Vladimir's Seminary, 1999.
4. Fortman Edmund J. The Triune God: A Historical Study of the Doctrine of the Trinity. Eugene, Oregon : Wipf & Stock, 1999.
5. Gunton Colin E. The Promise of Trinitarian Theology. 2nd ed., rev. Expanded. London ; New York : T & T Clark, 2003.
6. Harnack Adolf von. History of Dogma. Vol. 4. 7 vols. University of California Libraries, 1896.
7. Hill William J. The Three-Personed God: The Trinity as a Mystery of Salvation. Washington, D.C. : Catholic University of America Press, 1982.
8. Letham Robert. The Holy Trinity: In Scripture, History, Theology, and Worship. Phillipsburg, NJ : P & R Pub, 2004.
9. McKenna Stephen. Introduction. *The Trinity* / Saint Augustine. Washington, D.C. : Catholic University of America Press, 1963.
10. Michel René Barnes. Rereading Augustine's Theology of the Trinity. *The Trinity: An Interdisciplinary Symposium on the Trinity* / Stephen T. Davis, Daniel Kendall SJ, Gerald O'Collins SJ, 145–79. Oxford : Oxford University Press, 1999.
11. Portalié Eugène. A Guide to the Thought of Saint Augustine. Westport, Conn : Greenwood Press, 1975.

12. Randall John Herman. *Hellenistic Ways of Deliverance and the Making of the Christian Synthesis*. New York : Columbia University Press, 1970.
13. Saint Augustine. Outler, Albert C. (Translator). *Handbook on Faith, Hope, and Love*. Grand Rapids : Christian Classics Ethereal Library, n.d.
14. Schmaus Michael. *Die Psychologische Trinitätslehre Des Heiligen Augustinus*. Munster : Aschendorff, 1967.
15. Studer Basil, Louth Andrew. *Trinity and Incarnation: The Faith of the Early Church*. Collegeville, Minn : Liturgical Press, 1993.
16. Sullivan John Edward. *The Image of God: The Doctrine of St. Augustine and Its Influence*. Dubuque, IA : The Priory Press, 1963.
17. Wassmer Thomas A. The Trinitarian Theology of Augustine and His Debt to Plotinus. *Harvard Theological Review* 53. № 04 (October 1960). P. 261–68.
18. Августин Аврелий. О Троице : в 15-и кн. Против Ариан. Патристика. Тексты и исследования. Краснодар : Глагол, 2004.
19. Стрижачук Федір. Доктрина про Трійцю у Фрідріха Шлейєрмахера. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії»*. 2019. № 23. С. 100–106.
20. Стрижачук Федір. Феномен «забуття Трійці» у сучасній християнській церкві. *Практична філософія*. 2019. 71. № 1. С. 176–181.

THE BEGINNING OF THE ECLIPSE OF THE TRINITY: THE TRINITARIAN THEOLOGY OF AUGUSTINE

Fedir Stryzhachuk

National Pedagogical Dragomanov University

Pirogov str., 9, 01601, Kyiv, Ukraine

e-mail: tedandgalina@gmail.com

The article discusses the role of Aurelius Augustine in the genesis of the phenomenon of “oblivion the Trinity” in Western Christian theology. Despite Augustine’s significant contribution to the development of the doctrine of the Trinity, certain features of his theology with the development of theological tradition became latent factors that gave rise to modalist tendencies in Western Trinitarian theology. And in the end, they contributed to the phenomenon of “forgetting the Trinity” in the late 19th – early 20th centuries. The doctrine of the Trinity is characterized by the following features. First, Augustine began to consider the doctrine of the Triune God with the concept of the oneness of the divine nature, which was his starting point. Only in the second stage of his argument did he move on to the concept of divine Persons, which is what should be proved. Second, he adhered to the concept according to which all divine acts outside the Trinity, in relation to the created world, were attributed to the whole Trinity as a whole, and not to individual divine Persons. The divine action was ultimately attributed not to the individual Trinity, but to the common nature of God. Third, Augustine actively used psychological analogies to illustrate the image of the Trinity. Psychological analogies are devoted to the entire second half of his work “On the Trinity”. The image of one soul of a man with three abilities became dominant in the second part of his monumental work. The image of one soul also more emphasizes the unity of the Trinity than its triadic aspect. These features of Augustine’s Trinitarian theology created a trend in Western theology that tended to emphasize the unity of the Trinity and made insufficient attention to the plural aspect of the Triune God. The emphasis on the oneness of the Triune God ultimately led to a radically monotheistic understanding of God and the “oblivion of the Trinity”.

Key words: Trinitarian theology, Trinity doctrine, Aurelius Augustine, monotheism, psychological analogies.